

อัตราพันธุกรรมของการคัดเลือกพันธุ์แบบหมู่ประยุกต์ในประชากรข้าวโพดเทียน

Heritability on small ear waxy population of phenotypic modified mass selection

دنول เกษไชสง¹ พลัง สุริหาร¹และกมล เลิศรัตน์^{1*}

Danupol Ketthaisong¹, Bhalang Suriharn¹ and Kamol Lertrat^{1*}

บทคัดย่อ: การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินค่าอัตราพันธุกรรมแบบกว้าง (broad-sense heritability; h^2_B) ของประชากรข้าวโพดเทียนเมื่อผ่านการคัดเลือกพันธุ์แบบหมู่ประยุกต์ในลักษณะฝักดก และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของลักษณะทางการเกษตรบางประการ ณ แปลงทดลองหมวดพืชฝัก คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยวางแผนการทดลองแบบ Randomized complete block จำนวน 4 ซ้ำ ปลูกทดสอบในฤดูฝน ระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึงกันยายน 2552 และฤดูหนาว ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2552 ถึงมกราคม 2553 ผลการศึกษา พบว่า h^2_B ของลักษณะความสูงต้นมีค่ามากที่สุด รองลงมา คือ ความยาวฝักฝัก และจำนวนฝักต่อต้น โดยมีค่าเท่ากับ 95.06 93.98 และ 87.50 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ ส่วนค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของลักษณะต่างๆ พบว่า จำนวนฝักต่อต้นซึ่งเป็นลักษณะหลักของการคัดเลือก มีความสัมพันธ์ทางบวกกับจำนวนฝักต่อไร่ และความยาวฝักฝัก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.99 ($P<0.01$) และ 0.74 ($P<0.05$) ตามลำดับ แต่มีสหสัมพันธ์ทางลบกับความสูงฝัก -0.82 ($P<0.05$)

คำสำคัญ: ความก้าวหน้าการคัดเลือก การปรับปรุงประชากร *Zea mays* var. *ceratina*

Abstract: The objective of this study was to evaluate broad-sense heritability (h^2_B) and correlation coefficient (r) of small ear waxy corn of phenotypic modified mass selection for prolificacy. A randomized complete block design with four replications was used. The experiment was conducted in the rainy season of 2009 (July to September) and the dry season of 2009/10 (November 2009 to January 2010) at the Vegetable Research Farm, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University. High h^2_B estimates were revealed by plant height (95.06%), husk leaves (93.98%) and number of ears per plant (87.50%). In the improved populations, number of ears per plant revealed high positive correlations with number of ears per rai (0.99, $P<0.01$) and husk leaves (0.74, $P<0.05$) but negative correlated with plant height (-0.82 $P<0.05$).

Keywords: response to selection, improved population, *Zea mays* var. *ceratina*

¹ ศูนย์วิจัยปรับปรุงพันธุ์พืชเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 40002

Plant Breeding Research Center for Sustainable Agriculture Faculty of Agricultural, Khon Kaen University 40002, Thailand

* Corresponding author: kamo19@gmail.com

บทนำ

การพัฒนาพันธุ์ข้าวโพดเทียนให้มีฝักดก (prolificacy) เป็นอีกแนวทางหนึ่งของการเพิ่มผลผลิตฝักสดได้ เนื่องจากข้าวโพดเทียนเป็นข้าวโพดข้าวเหนียวฝักขนาดเล็ก มีความหลากหลายของลักษณะสีเมล็ด รวมทั้งมีรสชาติและเนื้อสัมผัสที่จำเพาะ จึงเป็นที่นิยมในการบริโภคเพิ่มขึ้น การประยุกต์การคัดเลือกพันธุ์แบบหมู่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพด้านผลผลิตโดยลักษณะที่คัดเลือกนั้นมีความสัมพันธ์กับลักษณะฝักดก รวมทั้งเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ให้สูงร่วมด้วย (คณพล และคณะ, 2552) ความสำเร็จของการคัดเลือกพันธุ์ข้าวโพดเทียนนั้น ขึ้นอยู่กับความหลากหลายของเชื้อพันธุกรรม ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นผลจากพันธุกรรมมากกว่าสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ การพิจารณาค่าความแปรปรวนทางพันธุกรรม สามารถใช้ประเมินความก้าวหน้าของการคัดเลือกพันธุ์ได้ ดังนั้น อัตราพันธุกรรม (heritability) จึงเป็นตัวกำหนดความสำเร็จในการปรับปรุงพันธุ์ของประชากรข้าวโพดเทียนและลักษณะอื่นๆ ว่ามีโอกาสการคัดเลือกที่ก้าวหน้าหรือลดลงได้ อัตราพันธุกรรมของลักษณะใดลักษณะหนึ่งนั้นเป็นข้อมูลสำคัญ ซึ่งบ่งบอกความยากง่ายในการคัดเลือกและปรับปรุงลักษณะดังกล่าว โดยลักษณะที่มีค่าอัตราพันธุกรรมสูงแสดงให้เห็นว่า ความแปรปรวนของลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้น เนื่องจากผลของยีนมากกว่าสภาพแวดล้อม การคัดเลือกพันธุ์จะทำได้ง่ายกว่าและสามารถเลือกใช้วิธีที่ง่ายในการปรับปรุงลักษณะดังกล่าวได้ (Falconer and Mackay, 1996) ซึ่งการคัดเลือกพันธุ์แบบหมู่ประยุกต์ (modified mass selection) เป็นวิธีการที่สะดวก ใช้ต้นทุนในการคัดเลือกต่ำ ประหยัดเวลา และสามารถคัดเลือกในประชากรขนาดใหญ่ได้ แม้ทำการการคัดเลือกในประชากรขนาดเล็ก ยังสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาการผสมเลือดชิด (inbreeding) ได้ (กมล, 2536) ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินค่าอัตราพันธุกรรมแบบกว้าง (broad-sense heritability) ของ

ประชากรข้าวโพดเทียนเมื่อผ่านการคัดเลือกพันธุ์แบบหมู่ประยุกต์ในลักษณะฝักดก และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของลักษณะทางการเกษตรบางประการ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงพันธุ์ในอนาคต

วิธีการศึกษา

ใช้ประชากรข้าวโพดเทียนขอนแก่นคอมโพสิตที่ผ่านการคัดเลือกพันธุ์แบบหมู่ประยุกต์ จำนวน 4 รอบ (คณพล และคณะ 2552) ปลูกทดสอบผลผลิตในช่วงฤดูฝน ระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึงกันยายน 2552 และฤดูหนาว ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2552 ถึงมกราคม 2553 ณ แปลงทดลองหมวดพืชผัก คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วางแผนการทดลองแบบ randomized complete block จำนวน 4 ซ้ำ เก็บเกี่ยวฝักสดเมื่ออายุประมาณ 16-18 วัน (ฤดูฝน) และ 20-22 วัน (ฤดูหนาว) หลังวันออกไหม 50 เปอร์เซ็นต์ บันทึกข้อมูลลักษณะผลผลิต ลักษณะองค์ประกอบผลผลิต และลักษณะทางการเกษตรบางประการ วิเคราะห์ความแปรปรวน (analysis of variance) ของข้อมูลในทุกลักษณะที่ศึกษาโดยแยกวิเคราะห์ในแต่ละฤดูกาล วิเคราะห์ความแปรปรวนรวม (combined analysis) ทั้งสองฤดู จากนั้นประเมินค่าอัตราพันธุกรรมแบบกว้าง (broad-sense heritability; h^2_B) ตามวิธีการของ Singh and Chaudhary (1977) และ (Becker, 1977) และวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางการเกษตรต่างๆ โดยใช้ simple correlation ของค่าเฉลี่ยต่อแปลง (plot mean) (Gomez and Gomez, 1984)

ผลการศึกษาและวิจารณ์

การประเมินค่าอัตราพันธุกรรมแบบกว้างของประชากรข้าวโพดเทียนขอนแก่นคอมโพสิต พบว่า มีค่าสูงที่สุดในลักษณะความสูงต้น รองลงมา คือ ความยาวปีกฝัก และจำนวนฝักต่อต้น โดยมีค่าเท่ากับ 95.06

93.98 และ 87.50 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ (Table 1) แสดงว่า ลักษณะดังกล่าวสามารถถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกได้สูง ความแปรปรวนส่วนใหญ่เป็นผลเนื่องจากพันธุกรรมมากกว่าสภาพแวดล้อม (Falconer and Mackay, 1996) สอดคล้องกับการศึกษาในประชากรข้าวโพดหวาน Manis Madu และ Manis Madu x SSC 204 พบว่า ค่าอัตราพันธุกรรมแบบกว้างของลักษณะจำนวนฝักต่อพื้นที่เท่ากับ 0.00 และ 99.8 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ (Ali and Saleh, 2003) ส่วนการประเมินค่า h^2_B ของลูกผสมที่ได้จากสายพันธุ์แท้ข้าวโพดหวานจำนวน 11 สายพันธุ์ จากแผนการผสมแบบพบกันหมด (diallel) พบว่า มีค่าสูงในลักษณะความสูงฝัก ความสูงต้น และจำนวนแถวต่อฝัก (Daniel and Batjaj, 1975) จากการคัดเลือกลักษณะจำนวนฝักต่อต้นในประชากรข้าวโพดเทียนนี้ มีค่าอัตราพันธุกรรมค่อนข้างสูง แสดงว่าการคัดเลือกลักษณะดังกล่าวสามารถเพิ่มความก้าวหน้าในการคัดเลือกพันธุ์ได้ ซึ่งการมีลักษณะฝักดกนั้น สามารถเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ให้สูงด้วย (ดนูพล และคณะ, 2554) นอกจากนี้ การพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของลักษณะต่างๆ พบว่า จำนวนฝักต่อต้นซึ่งเป็นลักษณะหลักของการคัดเลือก มีสหสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะอื่นๆ คือ จำนวนฝักต่อไร่ และความยาวปีกฝัก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.99 ($P<0.01$) และ 0.74 ($P<0.05$) ตามลำดับ แต่มีสหสัมพันธ์ทางลบกับความสูงฝัก -0.82 ($P<0.05$) (Table 2) แสดงว่า นอกจากการคัดเลือกลักษณะทางตรง คือ พิจารณาจากจำนวนฝักต่อต้น ยังสามารถคัดเลือกลักษณะทางอ้อม (indirect) โดยพิจารณาจากลักษณะอื่นร่วมด้วย เช่น ความยาวปีกฝัก และความสูงฝัก เป็นต้น ซึ่งจากการคัดเลือกลักษณะฝักดกในประชากรข้าวโพดเทียนขอนแก่นคอมโพสิตนี้ พบว่า ในต้นที่มีจำนวนฝักต่อต้นมาก มักมีความสูงของฝักแรกต่ำและมีปีกฝักยาว ทั้งนี้ การมีลักษณะฝักดกยังผันแปรตามสภาพแวดล้อม เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดิน และความหนาแน่นของประชากร เป็นต้น (Russell and Eberhart, 1968)

สรุป

อัตราพันธุกรรมแบบกว้างของประชากรข้าวโพดเทียนขอนแก่นคอมโพสิต เมื่อผ่านการคัดเลือกพันธุ์แบบหมู่ประยุกต์ จำนวน 4 รอบ มีค่าเท่ากับ 95.06 93.98 และ 87.50 เปอร์เซ็นต์ ในลักษณะความสูงต้น ความยาวปีกฝัก และจำนวนฝักต่อต้นตามลำดับ ส่วนค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของลักษณะต่างๆ พบว่า จำนวนฝักต่อต้น มีความสหสัมพันธ์ทางบวกกับจำนวนฝักต่อไร่ และความยาวปีกฝัก โดยมีค่าเท่ากับ 0.99 ($P<0.01$) และ 0.74 ($P<0.05$) ตามลำดับ แต่มีสหสัมพันธ์ทางลบกับความสูงฝัก -0.82 ($P<0.05$)

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ และศูนย์วิจัยปรับปรุงพันธุ์พืชเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่สนับสนุนงบประมาณการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กมล เลิศรัตน์. 2536. การปรับปรุงพันธุ์พืชผสมข้าม. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น: ขอนแก่น.
- ดนูพล เกษไชยสง. 2553. การตอบสนองโดยตรงและตอบสนองร่วมต่อการคัดเลือกพันธุ์แบบหมู่ประยุกต์เพื่อเพิ่มลักษณะฝักดกในประชากรข้าวโพดเทียนขอนแก่นคอมโพสิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพืชสวน มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ดนูพล เกษไชยสง, พลัง สุริหาร และกมล เลิศรัตน์. 2554. การคัดเลือกลักษณะฝักดกในประชากรข้าวโพดเทียนพันธุ์ขอนแก่นคอม

- โพลิต. วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร 42 (พิเศษ):207-210.
- Ali, S.E. and G.B. Saleh. 2003. Response of two cycles of phenotypic mass selection and heritability on two tropical sweet corn (*Zea mays* L. *saccharata*) populations. Asian Journal of Plant Science 2:65-70.
- Becker, W.A. 1984. Manual of Quantitative Genetics. 2nd ed. Longman, London.
- Daniel, L. and I. Batjaj. 1975. The expression of some quantitative characters in diallel cross of eleven inbred lines of sweet corn (*Zea may* var. *saccharata*). Novenyter Males 24:285-294.
- Falconer, D.S. and T.F.C. Mackay. 1996. Introduction to Quantitative Genetics. 4th ed. Longman Group, England.
- Gomez, K.A. and A.A. Gomez. 1984. Statistical Procedures for Agricultural Research. 2nd ed, John Wiley and Sons, Singapore.
- Russell, W.A. and S.A. Eberhart. 1968. Testcross of one and two ear type of cornbelt maize inbreds. II. Stability of performance in difference environments. Crop Science 8:248-251.
- Singh, R.K. and B.D. Chaudhary. 1977. Biometrical Method in Quantitative Genetics Analysis. Kalyau Publisher, New Delhi, India

Table 1 Genetic variance (σ_G^2), phenotypic variance (σ_P^2) and broad-sense heritability estimate (h_B^2) for traits measured on small ear waxy corn Khon Kaen composite population

Traits	σ_G^2	σ_P^2	$h_B^2(\%)$
Ears per plant	0.012	0.013	87.50
Number of ears per rai	3,930,799.833	4,578,333.333	85.86
Fresh ear yield	17,980.667	69,984.000	25.69
Husk leaves	1.588	1.690	93.98
Ear weight	17.183	50.983	33.70
Number of kernel rows per ear	-0.123	0.028	76.62
Number of kernels per row	0.017	0.018	20.36
Number of nodes per plant	0.393	0.513	65.17
Internode length	0.318	1.563	-47.83
Position of the uppermost ear	0.097	0.148	72.60
Plant height	-0.037	0.077	95.06
Ear height	0.088	0.122	83.82

Table 2 Simple phenotypic correlations among traits measured on improved small ear waxy corn population at the two seasons combined

No.	Traits	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Ears per plant	0.99**		0.74*								-0.82*
2	Number of ears per rai			0.74*								-0.82*
3	Fresh ear yield			0.92**		0.91**				0.88**		
4	Husk leaves				0.83*					0.76*		-0.81*
5	Ear weight									-0.81*		
6	Number of kernel rows per ear											
7	Number of kernels per row											
8	Number of nodes per plant											
9	Internode length										0.64**	
10	Position of the uppermost ear											-0.90**
11	Plant height											0.78*
12	Ear height											

*, ** Significant at 0.05 and 0.01 probability levels respectively